

De KPB in Vlaanderen en haar electoraat

Het verzet tegen de nazi's waar de KPB als enige vóóroorlogse politieke formatie als één geheel had ingestaan en het prestige dat de Sovjet-Unie had verworven, bezorgden de partij voor het eerst in haar bestaan (indien men 1936 niet in rekening brengt, het electoraal sukses was toen toch nog erg relatief) een belangrijke doorbraak. Nationaal steeg de partij van 5.36% in 1939 tot 12.38% in 1946.

In Wallonië en Brussel - respectievelijk 21.68 en 17.40% van de stemmen - was de KPB zonder twijfel uit de marginaliteit getreden. In beide regio's was zij de derde partij geworden, in Wallonië slechts luttele procenten voorafgegaan door de PSC.

Vlaanderen gaf een totaal ander beeld te zien. De partij behaalde slechts 5.49% van de stemmen. Aangezien dit de hoogste score is die de kommunisten in Vlaanderen ooit haalden, moeten wij beklemtonen dat electoraal de K.P. in het Vlaamse landsgedeelte nooit - ook na de oorlog niet - een grote partij is geweest. Meer zelfs, met uitzondering van een klein aantal steden en kantons en dan nog kortstondig, zijn de Vlaamse kommunisten de politieke marginaliteit nooit ontgroeid.

I. DE EVOLUTIE IN HET GANSE VLAAMSE LAND.

Bekijken wij nu vooreerst de evolutie voor gans Vlaanderen, d.w.z. voor de provincies Antwerpen, Oost- en West-Vlaanderen, Limburg, het arrondissement Leuven en de Vlaamse kantons van het arrondissement Brussel (Vilvoorde, Asse, Halle, Wolvertem en St.Kwintens-Lennik) (1). In 1946 haalde men 5.49%, in 1949 zakte men reeds naar 3.56%, in 1950 naar 2.47% en in 1954 tenslotte naar 1.51%. In 1958 nam de partij niet meer deel aan de wetgevende verkiezingen in Vlaanderen (2). Pas drie jaar later, in 1961, diende de KPB opnieuw lijsten in en haalde haar historisch minimum na de tweede wereldoorlog : 1% (3).

Deze electorale ineenstorting is zonder twijfel voor een groot deel aan het koude oorlog-efekt toe te schrijven. De specifieke factoren die de partij in 1946 een relatief belangrijke invloed hadden bezorgd, bleven slechts kortstondig doorwerken. De kommunisten slaagden er niet in hun kiezerspubliek op een andere, meer duurzame basis, aan zich te binden. Dit verklaart o.i. waarom de koude-oorlog atmosfeer een dusdanig sterke invloed kon uitoefenen (4).

In 1965 stopte de dalende tendens. De KPB steeg in Vlaanderen naar 1.72% van de stemmen. De samenwerking van de eenheidswetstaking in 1960-1961 was hieraan vermoedelijk niet vreemd. Drie jaar later viel er opnieuw een lichte achteruigang te noteren (1.39%). In 1971 en 1974 daarentegen benaderde men terug het niveau van 1965 (respectievelijk 1.67 en 1.69%). 1977 gaf dan weer de tweede laagste score na 1946 te zien : 1.26%. Bij de laatste verkiezingen van december 1978 tenslotte steeg het stemmenpercentage met 52% naar 1.92. Dit betekent in Vlaanderen het beste resultaat sinds 1950.

Indien wij dit even met Wallonië vergelijken, dan krijgen wij daar toch een ander beeld. In 1978 (5.92%) haalde men zowat dezelfde uitslag van 1974. Twee maal haalde men na 1946 minder, in 1977 en 1958. Het niveau van 1971 werd net

niet bereikt, terwijl men ver beneden dat van 1965 en 1968 bleef. Wij kunnen op basis van deze nationale analyse trouwens vaststellen dat ook al blijft de KPB electoraal sterker in Wallonië dan in het Vlaamse land, er een belangrijk deel van deze achterstand is weggewerkt. Sinds 1961 toen de partij zeven maal sterker was in Wallonië, slonk deze verhouding tot drie maal toe in 1978. Deze verandering is toe te schrijven aan een kleine sprongsgewijze vooruitgang in Vlaanderen en een identieke achteruitgang in Wallonië.

Het arrondissement Brussel, in electorale sterkte tussen Vlaanderen en Wallonië in, volgde daarbij veel meer de evolutie van het zuidelijk landsgedeelte dan in Vlaanderen. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een analyse van de stembusuitslag in de Vlaamse kantons van het arrondissement Brussel waar een bijna gelijkaardige evolutie als in Vlaanderen te onderkennen is, wat echter niet het geval is voor de rest van het arrondissement (5).

II. DE EVOLUTIE OP ARRONDISSEMENTEEL NIVEAU BEKEKEN

Om deze nationale analyse scherper te stellen hebben wij de evolutie van de verkiezingsuitslagen voor de Vlaamse arrondissementen en voor een aantal typekantons van dichterbij bekeken (6). De Vlaamse kommunisten bleken in 1946 de sterkste electorale invloed te hebben in het arrondissement Aalst met bijna 15% van de stemmen. Daarna volgden in dalende orde : Kortrijk, de Vlaamse kantons van het arrondissement Brussel, Oudenaarde en Dendermonde (7). Het arrondissement Gent-Eeklo kwam daarbij slechts op de zevende plaats, Antwerpen op de achtste. De KPB telde drie verkozenen in het Vlaamse land (23 voor gans België) : Bert Van Hoorick en Gustaaf De Ville voor Aalst en Felix Van den Bergh voor Antwerpen (8). In vergelijking met de laatste vóóroorlogse parlamentsverkiezingen (1939) was dat vooral voor Gent een vrij zwak resultaat.

Bij de verkiezingen van 1949 viel er in tegenstelling tot de algemene terugval zowat overal in Vlaanderen (in 1949 trokken ook de vrouwen voor het eerst naar de stembus voor de wetgevendele verkiezingen) een vooruitgang in Antwerpen te noteren. Dokwerker Frans Van den Branden werd als enige Vlaming voor het arrondissement Antwerpen verkozen. De K.P. bleef nog tot 1961 de sterkste electorale uitslagen realiseren in Aalst, maar de voorsprong werd door de kleinere achteruitgang van het arrondissement Antwerpen langzaam maar zeker te niet gedaan.

Na de eenheidswetstaking, bij de verkiezingen van 1965, kwam Antwerpen met 3.58% boven Aalst (2.55%) te staan. Ook was het stemmenverlies tijdens de jaren vijftig in Gent en Dendermonde kleiner geweest dan bijvoorbeeld in Kortrijk en Oudenaarde.

Het grote sukses van de K.P. in het Aalsterse na de tweede wereldoorlog was ten dele te verklaren door de specifieke socio-ekonomische omstandigheden (de teloorgang van de verouderde 19de eeuwse tekstielindustrie) en ten dele door de persoonlijke aantrekkingskracht van de populaire figuur Bert Van Hoorick. Het feit dat deze in 1956 de partij verliet versnelde ontgensprekelijk de achteruitgang.

Waarom nu in de jaren vijftig de achteruitgang minder steil was in een aantal regio's met sterke industriële concentraties (Antwerpen, Dendermonde, Gent en Vilvoorde) dan elders is moeilijker te achterhalen. Vermoedelijk dient een verklaring gezocht in het ouvriëristisch karakter van de partijwerking. De aanwezigheid van de kommunistische militanten in de sociale conflicten kon de KPB enkel in de meest geïndustrialiseerde gebieden voor de totale ineenstorting behoeden.

In de jaren zestig kwam de industrialisatie in het Vlaamse land in een belangrijke versnellingsfase terecht. In 1965, na de eenheidswetstaking, maar midden een fase van hoogconjunctuur, boekten de kommunisten in zowat alle arrondissementen

ten winst. Deze was echter erg klein in het arrondissement Aalst. 1965 was ook het beginjaar van de gestadige achteruitgang van de sociaal-democratie in de gebieden met de sterkste arbeidersconcentraties in Vlaanderen. De verkiezingen van 1968 brachten een lichte achteruitgang voor de K.P.; deze van 1971 opnieuw een lichte vooruitgang. Enkel in de arrondissementen Gent, St. Niklaas, Oostende en Turnhout bereikte men toen opnieuw het niveau van 1965.

Hoe onstabiel het KPB-electoraat wel was bleek in Antwerpen in 1974 bij de eerste verkiezingsdeelname van AMADA. Het is algemeen bekend dat de labiliteit van het Antwerpse kiezerskorps het grootste is in het Vlaamse land (9). Dat was ook het geval voor het kommunistisch electoraat (10). De gevolgen van de eenheidswetstaking waren er positiever dan elders in Vlaanderen. Omgekeerd had de opkomst van een AMADA-lijst er negatieve gevolgen. In het kanton Antwerpen verloor de partij 25% van haar kiezerskorps. Beide voorbeelden wijzen trouwens opnieuw op de beperkte greep van de K.P. op het maatschappelijk gebeuren. Enkel via de sociale conflicten kon zij enige invloed uitoefenen. Tijdens de havenstaking van 1973 keerde zich dat in Antwerpen tegen hen. De kommunisten moesten tegen de syndicale leiding in het ganse gewicht van de staking dragen. De partij slaagde er niet in, zoals in Gent, een breed front tot stand te brengen. Als verzachtende omstandigheid kunnen wij zonder twijfel inbrengen dat de kaarten in Antwerpen anders lagen. De AMADA-militanten die geen verantwoordelijkheid hoefden te dragen en bijgevolg niets hadden te verliezen, slaagden erin met hun voluntaristisch optreden hieruit profijt te trekken.

De verkiezingen van 1974 zijn verder nog merkwaardig voor de K.P. in Vlaanderen, in die zin dat de algemene regel voor alle verkiezingen tussen 1946 en 1978 niet werd gevolgd. De partij ging ofwel in alle arrondissementen vooruit of in alle arrondissementen achteruit. In 1974 verloor men echter in Antwerpen, Aalst, Dendermonde en Oostende en won men overal elders.

Drie jaar na het uitbreken van de scherpste naoorlogse economische crisis, in 1977, ging de KPB opnieuw achteruit. Enkel in Gent en Oostende behield zij het niveau van 1974. Eind 1978 daarentegen verhoogde de partij haar stemmen-aantal in alle arrondissementen.

Blijkbaar reageerde de bevolking pas nu duidelijk op de economische crisis. Deze tijdspanne tussen de socio-economische oorzaken en de politieke gevolgen is klassiek te noemen. Zulks was ook na de grote economische crisis van 1930 het geval. In 1932, na twee jaar crisis, onthulde de politieke kaart een status-quo. De verkiezingen van 1936 brachten echter wel verschuivingen. Het rechtse blok in Vlaanderen bleef grosso-modo even sterk; binnen dat blok echter tekende zich een verschuiving af naar uiterst rechts. Binnen het linkse blok manifesteerde zich een verschuiving van de BWP naar de KPB. In de verkiezingen van 1978 kan men deze fenomenen, zij het niet zo uitgesproken en onvolledig, eveneens aantreffen. Zo verschijnt in 1978 uiterst rechts ten tonele: Vlaams Blok en RAD. Beiden reageren op de crisis of danken hun relatief sukses eraan, maar leggen net als het VNV en REX in de jaren dertig de klemtoon op verschillende aspecten: nationalisme, middenstandseisen, verzet tegen syndicale macht en groot-kapitaal, ontluikend racisme. Toch slaagden de gevestigde machtspartijen erin de mentaliteitscrisis beter op te vangen dan in de jaren dertig. Nog in 1977 stemden vele kiezers voor het 'vertrouwen' en de 'veiligheid'. De CVP ging in Vlaanderen vooruit, de stemmen-winst voor de 'sterke persoonlijkheden' was indrukwekkend. In 1978 zette alleen deze tweede tendens zich verder. Bij gebrek aan alternatief boekte de PVV sukses met haar poujadistische campagne. Binnen het arbeiderskamp voltrok zich een bescheiden verschuiving naar links.

Wat de K.P. betreft kunnen wij nog een aantal aanvullende vaststellingen doen. In Antwerpen haalde men het niveau niet van 1971 (11). In Aalst bleef men onder het niveau van 1954, maar was de vooruitgang merkwaardig (12). Aalst kwam

opnieuw qua electorale invloed na Antwerpen, maar vóór Gent te staan. Toch haalden Gent, Brugge, Oostende en de Vlaamse kantons van het arrondissement Brussel het beste resultaat sinds 1949 (13). Dit is des te merkwaardiger wanneer men rekening houdt met de steile electorale achteruitgang van de klassieke arbeidersbeweging in het Gentse na 1961.

III. VERKLARING VAN DE ELECTORALE EVOLUTIE

In onze twee voorgaande, hoofdzakelijk beschrijvende hoofdstukken, schoven wij reeds een aantal elementen naar voren, die enige invloed uitoefenden op de evolutie van de kommunistische verkiezingsuitslagen.

Deze elementen waren van tweeërlei aard : gebeurtenissen die zich binnen de partij afspeelden enerzijds en de politieke en socio-ekonomische evolutie anderzijds.

Om dit op een meer systematische manier na te gaan, gingen wij uit van een reeks empirisch vastgestelde verbanden tussen de electorale evolutie van de KPБ en een aantal variabelen :

1. van externe aard

- 3.1. de economisch-conjuncturele evolutie, de werkloosheid en de sociale conflicten
- 3.2. de evolutie van de blanco- en ongeldige stemmen
- 3.3. de electorale evolutie van de traditionele arbeidersbeweging

2. van interne aard

- 3.4. het ledental, de regionale inplanting en de impact van bepaalde personen
- 3.5. de politieke lijn.

3.1. De economisch-conjuncturele evolutie, de werkloosheid en de sociale conflicten.

Het economisch productieapparaat was in België bijna intact doorheen de wereldoorlog gekomen. Dit verouderd productieapparaat zou ervoor zorgen dat wij in de jaren vijftig werden gekonfronteerd met een diepgaande structurele crisis. De industriële productie groeide trager dan in de ons omliggende landen en de werkloosheid bleef op een hoog niveau. De zware nijverheid en de tekstielnijverheid bleef veel belangrijker dan de moderne sectoren, zoals de chemische nijverheid (14). Hoewel in de periode 1953-1959 de expansievoet hoger lag in Vlaanderen dan in Wallonië kende Vlaanderen een grotere - structurele - werkloosheid. Vooral de minst industriële ontsloten streken van Oost- en West-Vlaanderen waar de traditionele tekstielindustrie zwaar was getroffen, hadden hieronder zwaar te lijden. Het Vlaams tekstielproletariaat reageerde echter niet met de klassenstrijd op deze teloorgang. Zulks was in Wallonië bij de vergelijkbare crisis van de koolmijnuitbatingen wel het geval. In 1959 brak een grote staking uit in de koolbekkens van de Borinage.

In 1958 en 1959 was het aantal werklozen sterk toegenomen, maar in 1960 was de recessie voorbij en startte een periode van hoogconjunctuur. Vanaf toen werd gepoogd de structurele zwakheid van de Belgische economie weg te werken door een geïntensifieerde staatsinterventie en het aantrekken van buitenlandse investeringen. De gouden jaren zestig waren begonnen. Zij zouden vooral in Vlaanderen een grootscheepse industrialisatie op gang brengen, terwijl Wallonië met zijn verouderde nijverheid bleef zitten en de structurele crisis daar verder duurde. Een tijdelijke conjuncturele vertraging in 1967/1968 en 1972 niet te na gesproken, vertoefde de Belgische economie in een opgaande fase tot 1974. De economische crisis die toen uitbrak voerde de werkloosheid in twee jaar tijd op tot een voor na-oorlogs België ongekend hoog niveau (15).

Indien wij een poging doen om de stembusuitslagen van de KPB op dit economisch beeld te enten, dan kunnen wij vooreerst vaststellen dat het electoraal dieptepunt van 1958 zowat samenviel met het einde van de eerste (struktureel neergaande) fase in de naoorlogse Belgische economie. In Wallonië ging de partij naar haar electoraal hoogtepunt in 1965 (uiteraard na 1946 en 1949). En dit in een periode van economische hoogconjunctuur en dalende werkloosheid. Ook de eenheidswetstaking viel precies in deze periode. De grote rol die de partij daar vooral in het zuidelijk landsgedeelte in speelde, verklaart o.i. erg veel van de stemmenwinst in 1961 en 1965. In Vlaanderen was deze rol bescheiden, en de electorale vooruitgang was dat eveneens.

Een verklaring voor deze schijnbare tegenstelling in de parallel tussen de electorale vooruitgang van de kommunisten en de economische acceleratie dient o.i. gezocht in de grotere strijdbaarheid die de arbeidersklasse in deze opgaande fase vertoonde (16).

De eenheidswetstaking zelf kan hier als voorbeeld dienen. De staking brak uit na een langdurige recessie en op een ogenblik dat de arbeiders voelden dat ook zij recht hadden op een deel van de grotere koek die zich aankondigde. Zij verzetten zich ook tegen de klassieke poging om de restructuratie op hun rug te laten neerkomen.

Na 1965 noteren we een nieuwe tijdelijke conjuncturele recessie en daalde ook het stemmenpercentage van de KPB. Het bleef dan min of meer gelijk tot 1974. De verkiezingen van 1977 konfronteerden ons terug met een schijnbare tegenstelling. Na drie jaar economische crisis en een hoog werkloosheidscijfer leed de K.P. weer stemmenverlies en kwam op haar tweede laagste score na 1945. De verklaring hiervoor ligt o.i. hierin besloten dat de arbeiders die zich door deze crisis bedreigd voelden, zich in een eerste fase tot de door hen best gekende organisaties hebben gewend (bij de crisis van 1930 kende de arbeidersbeweging een identiek fenomeen). De

stabilisatie of stemmenwinst voor de BSP in 1977 in de geïndustrialiseerde kantons in Vlaanderen vond hierin zijn voedingsbodem. De crisis bleef echter aanslepen en nam ook inzake werkloosheid scherpere vormen aan. Een aantal arbeiders zag het bij de klassieke "zuil" niet meer zitten en opteerde voor een proteststem. Dit was o.i. de belangrijkste oorzaak van het electoraal succes van de KPB in 1978. In Vlaanderen groeide gedurende de jaren zestig een nieuwe en belangrijke arbeidersklasse die door haar relatieve welvaart deze crisis des te zwaarder aanvoelde. Het kan dan ook geen verwondering wekken dat in 1978 de K.P. in Vlaanderen meer vooruitgang boekte (52%) dan in Wallonië (10%).

3.2. De evolutie van de blanco- en ongeldige stemmen.

Uitgaande van de hypothese dat de kommunistische stemmen proteststemmen konden zijn, hebben wij de relatie nagegaan met de evolutie van het aantal blanco- en ongeldige stemmen. Zoals blijkt uit de grafieken voor het arrondissement Antwerpen, Gent en Aalst en uit deze voor het ganse land, is de evolutie van beide curven in hoge mate gelijklopend (17).

Van waar deze merkwaardige correlatie? Aangezien ze beiden een identieke loop volgen, kiezen traditioneel blanco- of ongeldigheidsstemmers zelden of nooit kommunist (wanneer ze wel hun stem uitbrengen voor een zich aandienende lijst). Omgekeerd verliest de KPB zijn stemmen niet aan deze groep. Dit zou er dus kunnen op wijzen dat identieke maatschappelijke veranderingen (in de sociale, economische of politieke sfeer) kleine groepen er toe brengen kommunist te stemmen en andere kleine groepen er toe brengen blanco- en ongeldig te stemmen.

Sociologisch onderzoek heeft uitgewezen dat blanco- en ongeldige stemmen niet in de eerste plaats per vergissing of door onbekwaamheid wor-

den uitgebracht; zij dienen beschouwd te worden als een uiting van politieke desinteresse of ontevredenheid. Deze protestvorm (ook niet-geïnteresseerdheid is dat in zeker zin, aangezien de beleidslieden er niet in slagen bepaalde bevolkingsgroepen bij het politiek gebeuren te betrekken) lijkt ons meer aanwezig te zijn bij bepaalde sociale groepen dan bij andere. Wij stellen vast dat sinds de tweede wereldoorlog (na 1949 invoering van het vrouwenstemrecht voor de wetgevende verkiezingen) er een duidelijk hoger aantal blanco- en ongeldige stemmen voorkwam in minder stedelijke en bijgevolg minder geïndustrialiseerde gebieden. In Vlaanderen kwamen daarbij de provincies Limburg en West-Vlaanderen beurtelings op de eerste plaats. Bij de recente verkiezingen van december 1978 haalde Wallonië een record (9.40%). Ook daar spanden de meer agrarische arrondissementen de kroon : 11.37% voor de provincie Luxemburg en 10.50% voor Namen. Ook Vlaanderen gaf in dat opzicht een sterke stijging te zien : van 6.86% in 1977 naar 8.03% in 1978. Toch nog op een lager niveau dus dan Wallonië.

Het feit dat de blanco- en ongeldige stemmen hun hoogste scores halen in de minder verstedelijkte kantons zou er kunnen op wijzen dat het niet in de eerste plaats arbeiders zijn die op deze manier hun protest uitdrukken. Voor de K.P. zou men deze veronderstelling wel kunnen maken.

Welke zouden nu de maatschappelijke fenomenen kunnen zijn die aan de basis liggen van deze gelijklopende electorale evoluties ? Van 1949 tot 1961 blijft het aantal blanco- en ongeldige stemmen min of meer konstant. In 1961 krijgen wij een eerste plotse stijging. Deze zou kunnen verklaard worden door de gevolgen van de eenheidswetstaking. De stijging is echter even duidelijk in de provincies West-Vlaanderen en Limburg, wat deze verklaring weinig waarschijnlijk maakt. Nu is het zo dat deze periode aan het begin ligt van een economische hoogconjunctuur. Wij vertrokken van dit fenomeen om de electorale vooruitgang van de KPB te verklaren. Zo wij

blanco- en ongeldige stemmen ook opvatten als desinteresses-stemmen, dan lijkt het ons logisch dat bepaalde groepen, aangezien het toch goed gaat met hen, zich in een periode van hoog-conjunctuur niet meer interesseren voor wat er met de wereld rondom hen gebeurt.

Na de tijdelijke recessie van 1966-68 daalde het aantal blanco- en ongeldige stemmen licht. Dit is echter niet het geval in de meer geïndustrialiseerde regio's Antwerpen, Gent en Aalst; wel in Brugge en Oostende. De oorzaak hiervan zou kunnen zijn dat een aantal personen nu weer voor een zich aandienende lijst hebben gestemd, omdat zij daarvan heil verwachten voor de oplossing van hun moeilijkheden. Deze verklaring, net als de vorige trouwens, is echter erg speculatief en zou op basis van regionale vergelijkende studies verder moeten uitgediept worden.

Bij de daaropvolgende conjuncturele heropleving steeg opnieuw het aantal blanco- en ongeldige stemmen, om dan verder stabiel te blijven tot 1974.

Na drie jaar economische crisis zakt het aantal opnieuw. De hoger vernoemde oorzaak speelde hier vermoedelijk weer : bepaalde groepen die doorgaans niet stemden, opteerden in 1977 voor de personaliteiten die 'vertrouwen' en 'zekerheid' wekten. De crisis betrok hen weer - in een eerste fase - willens nillens bij het maatschappelijk gebeuren. In 1978 is er echter niets 'anders geworden' en steeg het aantal blanco- en ongeldige stemmers tot een na-oorlogs maximum.

Op basis van de - uiteraard identieke - socio-economische evolutie konden wij dus zowel de curve van de blanco- en ongeldige stemmen als de electorale curve van de KPB verklaren. Zij hadden daarenboven dit gemeen dat ze negatieve stemmen aantrokken, weliswaar van andere sociale groepen. Het kwam er nu voor ons op aan, uit te maken van welke politieke familie de stemmen kwamen die in welbepaalde socio-economische omstandigheden uit protest naar de K.P. afyloeiden.

3.3. De electorale evolutie van de traditionele arbeidersbeweging.

Het leek ons primordiaal, na te gaan of er een relatie bestond tussen de na-oorlogse electorale evolutie van de BSP en deze van de K.P. Groeide (verloor) de K.P. in Vlaanderen samen met de traditionele arbeidersbeweging (de kristen-democratische arbeidersbeweging brengen wij hier niet in rekening, niet omdat daarvoor een inhoudelijk bezwaar zou bestaan, maar omdat ze door haar vergroeiing met de CVP electoraal niet kon geïsoleerd worden) of ten koste (ten gunste) van de socialistische component ?

Om dit te onderzoeken hebben wij voor de meest geïndustrialiseerde kantons in Vlaanderen (Antwerpen, Gent en Aalst) de procentuele uitslagen van de BSP naast het procentueel aandeel van de K.P. in het electorale geheel van de traditionele arbeidersbeweging (BSP + K.P.) naast elkaar gezet.

	KANTON ANTWERPEN		KANTON AALST		KANTON GENT	
	%BSP	%aandeel K.P.	%BSP	%aandeel K.P.	%BSP	%aandeel K.P.
1946	40.89	12.55	25.75	39.10	39.09	16.13
1949	34.13	14.63	18.74	36.90	32.74	10.96
1950	38.44	10.14	22.00	30.49	37.02	6.94
1954	43.20	7.35	22.02	22.30	36.92	6.74
1958	45.65	0	26.72	0	37.75	0
1961	43.45	6.80	26.61	9.73	37.97	4.74
1965	34.73	12.74	23.25	10.51	31.89	7.61
1968	37.74	10.33	25.11	8.29	30.57	7.08
1971	36.26	11.46	23.89	11.88	29.03	8.54
1974	31.27	9.75	21.20	11.67	25.37	10.42
1977	33.00	7.12	21.30	10.28	25.60	9.76
1978	30.00	11.03	22.60	14.55	24.90	13.30

Voor de BSP zien wij hierop de hoge scores van 1946. De socialisten hadden toen t.o.v. 1939 vermoedelijk veel stemmen van de PVV naar zich toegehaald. K.P. en BSP samen haalden toen in deze drie kantons, ook trouwens op nationaal vlak, een niveau dat ze in de ganse na-oorlogse periode niet meer zouden bereiken. De BSP kende een eerste terugval in 1949, herstelde zich in 1950 en stabiliseerde haar electorale invloed tot 1961.

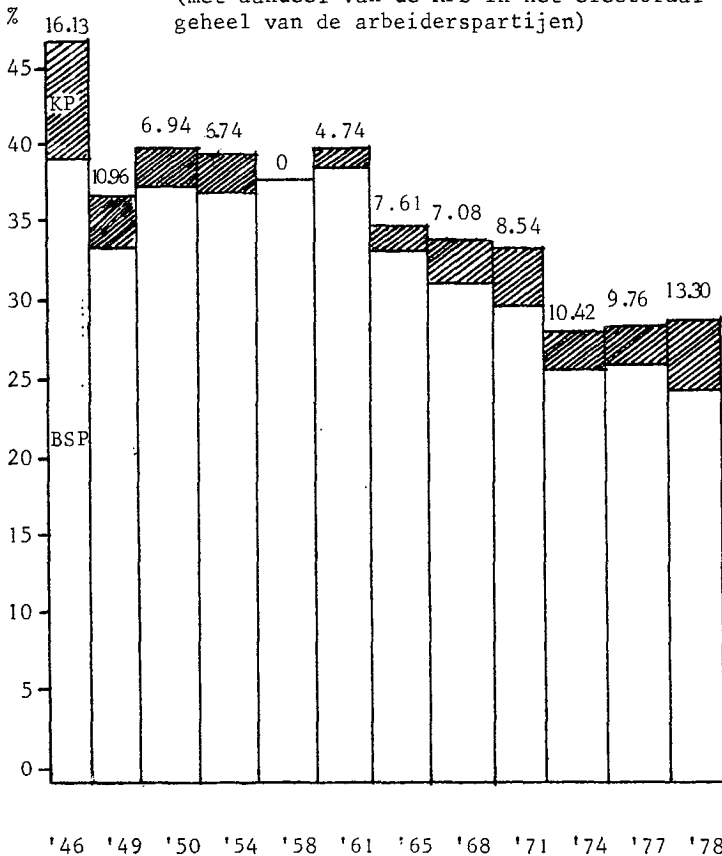
Na 1961 begon het soms versneld, soms langzaam teruglopen van het socialistisch electoraat in Vlaanderen. Deze evolutie viel eveneens samen met de fundamentele economisch-structurele veranderingen in Vlaanderen. De sociologische verschuivingen - en mentaliteitsveranderingen - die hiervan het gevolg waren vielen dus nadelig uit voor de sociaal-demokratie. Vermelden wij nog twee elementen. Ook voor de BSP was de labiliteit van het kiezerspubliek groter in Antwerpen dan in Gent en in Aalst. In 1968 en 1977 werd telkens na een periode van relatieve recessie, de achteruitgang van de socialistische partij even afgeremd.

Tot 1958 ging het aandeel van de KPB in de stembusuitslag van de arbeiderspartijen in dalende lijn. Bij de parlamentsverkiezingen van 1958 dienden de Vlaamse kommunisten geen lijsten in. De BSP bereikte toen (met uitzondering voor Gent) haar electoraal maximum sinds 1945. In 1965 steeg het aandeel van de K.P. in belangrijke mate. Voor de kantons Gent (en Aalst) ging het daarna sprongsgewijze omhoog tot 1978. Deze vooruitgang werd telkens na een periode van relatieve recessie even afgeremd. In het kanton Antwerpen vonden wij dit beeld enigszins gevormd terug door het vrij zware verlies in 1974 bij de eerste verkiezingsdeelname van AMADA.

In regel (1946 vormt hierop een uitzondering, net als 1978 voor het kanton Aalst) was het dus zo dat wanneer de sociaal-demokratie aan electorale invloed won, het kommunistische aandeel in de electorale sterkte van de arbeidersbeweging kleiner werd en omgekeerd.

Hieruit kunnen wij bovendien besluiten dat na 1961, toen de BSP in Vlaanderen zwakker werd, de invloed van de K.P. in de arbeidersbeweging steeds groter werd. Het meest duidelijke voorbeeld hiervan is het kanton Gent.

KANTON GENT : de electorale evolutie van BSP en KPB
(met aandeel van de KPB in het electoraal geheel van de arbeiderspartijen)

Uit deze grafiek blijkt echter ook dat de relatieve kommunistische vooruitgang de achteruitgang van de BSP pas na 1971 kon compenseren.

Om dit beeld - wat de BSP betreft - te vervolledigen hebben wij voor de laatste twee parlementsverkiezingen voor alle Vlaamse arrondissementen de uitslagen van de BSP en de KPB in dalende orde van belangrijkheid gerangschikt.

UITSLAGEN ARBEIDERSPARTIJEN

1977					
BSP		KPB		BSP en KPB	
1. Brugge	28.79	1. Antwerpen	1.81	1. Brugge	29.72
2. Kortrijk	27.27	2. Gent	1.78	2. Kortrijk	28.25
3. Hasselt	27.22	3. Aalst	1.72	3. Hasselt	27.70
4. Antwerpen	25.45	4. Veurne	1.55	4. Antwerpen	27.26
5. Mechelen	24.11	5. Vl. Kant. Brussel	1.47	5. Oostende	25.47
6. Oostende	23.92	6. Dendermonde	1.38	6. Mechelen	25.21
7. Aalst	23.03	7. Sint-Niklaas	1.23	7. Aalst	24.75
8. Leuven	22.66	8. Leuven	1.22	8. Leuven	23.78
9. Dendermonde	22.15	9. Mechelen	1.10	9. Dendermonde	23.53
10. Ieper	21.34	10. Kortrijk	0.97	10. Ieper	22.18
11. Oude-naarde	21.09	11. Brugge	0.92	11. Oude-naarde	21.86
12. Sint-Niklaas	20.54	12. Ieper	0.84	12. Sint-Niklaas	21.78
13. Gent-Eeklo	19.86	13. Oude-naarde	0.77	13. Gent-Eeklo	21.65
14. Roeselare	19.58	14. Turnhout	0.72	14. Roeselare	20.06
15. Tongeren	19.08	15. Roeselare-Hasselt	0.48	15. Tongeren	19.54
16. Turnhout	17.27	17. Tongeren	0.46	16. Turnhout	18.00

1978		
BSP	KPB	BSP en KPB
1. Hasselt 26.42	1. Antwerpen 2.79	1. Hasselt 27.30
2. Brugge 24.73	2. Aalst 2.67	2. Aalst 26.69
3. Kortrijk 24.11	3. Gent 2.48	3. Brugge 26.39
4. Aalst 24.02	4. Veurne 2.25	4. Antwerpen 25.80
5. Mechelen 23.09	5. Vl.Kant. 2.14	5. Kortrijk 25.23
6. Antwerpen 23.01	Brussel	6. Leuven 25.01
7. Leuven 22.94	6. Leuven 2.07	7. Mechelen 24.89
8. Oostende 22.43	7. Sint-Niklaas 1.98	8. Oostende 24.68
9. Sint-Niklaas 20.05	8. Dendermonde 1.92	9. Sint-Niklaas 22.03
10. Ieper 19.99	9. Mechelen 1.89	10. Dendermonde 21.35
11. Dendermonde 19.43	10. Brugge 1.66	11. Ieper 21.22
12. Oude-naarde 19.32	11. Turnhout 1.29	12. Oude-naarde 20.40
13. Tongeren 18.08	12. Ieper 1.23	13. Gent-Eeklo 20.02
14. Roeselare 17.55	13. Kortrijk 1.13	14. Tongeren 19.36
15. Gent-Eeklo 17.54	14. Oude-naarde 1.08	15. Roeselare 18.41
16. Turnhout 16.36	15. Roeselare 0.86	16. Turnhout 17.65
	16. Hasselt 0.82	
	17. Tongeren 0.08	

Deze tabel leert ons dat de BSP in de arrondissementen die van oudsher kunnen doorgaan als de bastions van de Vlaamse arbeidersbeweging (Aalst, Gent, Antwerpen) electoraal erg zwak is geworden. Omgekeerd is het precies in deze arrondissementen dat de KPB electoraal het sterkst presteert.

Om dit thema af te sluiten kunnen wij dus stellen dat de electorale achteruitgang van de Vlaamse Sociaal-demokratie sinds het einde van de jaren vijftig slechts in geringe mate door de KPB is opgevangen. De K.P. kon dit echter duidelijk beter waar er een industriële- en arbeiderstraditie bestond. (Precies dit zou opnieuw kunnen wijzen op het feit dat de kommunisten enkel op het element "sociaal konflikt" enige duidbare impact hebben gehad.)

Wanneer wij deze analyse koppelen aan de twee voorgaande paragrafen, dan konstateren wij dat bij een gegeven socio-ekonomisch proces de electorale beweging van K.P. en BSP tegengesteld is. In onze voorgaande paragraaf kwamen wij daarenboven tot het besluit dat de labiliteit van het kommunistisch kiezerspubliek toe te schrijven was aan een negatieve reflex die parellel liep met de blanco- en ongeldige stemmen. Wanneer wij nu deze direkte relatie tussen het K.P.- en BSP-electoraat vaststelden, dan dienen wij tenslotte te besluiten dat de KPB als gevolg van welbepaalde socio-ekonomische omstandigheden proteststemmen van traditionele socialistische kiezers kon aantrekken, om die in andere omstandigheden weer te verliezen.

De intensiteit van deze slingerbeweging werd de laatste jaren voor een aantal Vlaamse kantons positiever voor de kommunisten (zij het niet in alle kantons, zie grafieken) : de K.P. verloor dus steeds minder stemmen dan ze er had bijgevoonden. Een hoeveelheid negatieve stemmen werden in positieve stemmen omgezet.

3.4. Het ledental, de regionale inplanting en de impakt van bepaalde personen.

Het is evident dat de electorale sterkte van de K.P. niet uitsluitend door de evolutie van de externe elementen (zoals wij het in onze vorige paragrafen beschreven was deze hoofdzakelijk tot socio-ekonomische verschuivingen terug te brengen) werd bepaald. Op die manier konden wij meestal wel verklaren waarom de kommunisten op bepaalde ogenblikken stemmenwinst of stemmenverlies boekten. De verschuivingen tussen de federaties onderling konden wij zodoende echter zelden achterhalen. Evenmin konden wij verklaren waarom de kommunisten in bepaalde regio's electoraal nooit van de grond kwamen.

Een noodzakelijke voorwaarde voor een electorale "aanwezigheid" is vanzelfsprekend het bestaan en de werking van een plaatselijke afdeling. Opvallend was bijvoorbeeld de bijna totale afwezigheid van de kommunisten in de nieuwe industriële centra in Limburg. Ook electoraal bleef de KPB daar uiterst zwak. Dit element speelde ook reeds een rol bij de electorale verschuivingen tussen de verschillende arrondissementen tijdens de jaren vijftig. In die afdelingen waar de kommunistische militanten een intensievere werking ontplooiden in de sociale sfeer, konden zij tijdens de koude oorlogsperiode een minimale invloed blijven behouden.

Een vrij nauwkeurig beeld van de invloed van een plaatselijke werking op het electoraat krijgen wij in de gemeenteraadsverkiezingen (zie tabellen in bijlage). Zo behaalde de KPB in Ronse in 1946 7.27% en in 1952 5.46%. In 1958 werd geen lijst meer ingediend en zes jaar later was men naar 1.61 % gezakt. Daarna werd niet meer deelgenomen aan de gemeenteraadsverkiezingen. In Eeklo daarentegen, waar de kommunisten veel lagere percentages haalden, ging men tussen 1946 en 1970 onophoudelijk achteruit maar bleef een kleine kern actief die er voor zorgde dat er telkens een lijst werd ingediend. Een schrijnend voorbeeld van het 'leegbloeden' van een afdeling

is wel Menen : van 9.10% in 1946, over 5.79% in 1952, 3.45% in 1964 en 2.10% in 1970 slonk het kiezerspubliek van de K.P. tot 1.57% in 1976 (18). Enkel in een klein aantal gemeenten kende de K.P. in Vlaanderen tussen 1958 en 1976 een ononderbroken vooruitgang : Ekeren (waar sinds 1970 de K.P.-afdeling werkzaam is in het Ekerens Vooruitstrevend Aktiekomitee), Turnhout, Gent, Aalst en Oostende (19).

De marginaliteit van de kommunisten in Vlaanderen komt nergens klaarder tot uiting dan bij de gemeenteraadsverkiezingen. In 1946 haalde men in gans het Vlaamse landsgedeelte 13 gemeenteraadszetels in de gemeenten van meer dan 10.000 inwoners (20). Zes jaar later bleven er nog 5 over die allen werden verworven in het arrondissement Aalst (21). Tussen 1958 en 1964 - de zwarte jaren van de K.P. - zetelde er geen enkele kommunist in een gemeenteraad van een belangrijke stad in Vlaanderen. In 1964 was er opnieuw een verkozene in Antwerpen. Dat bleef nog zo in 1970, maar toen AMADA zes jaar later ook aan de gemeenteraadsverkiezingen deelnam verloor de K.P. ook daar haar gemeenteraadslid.

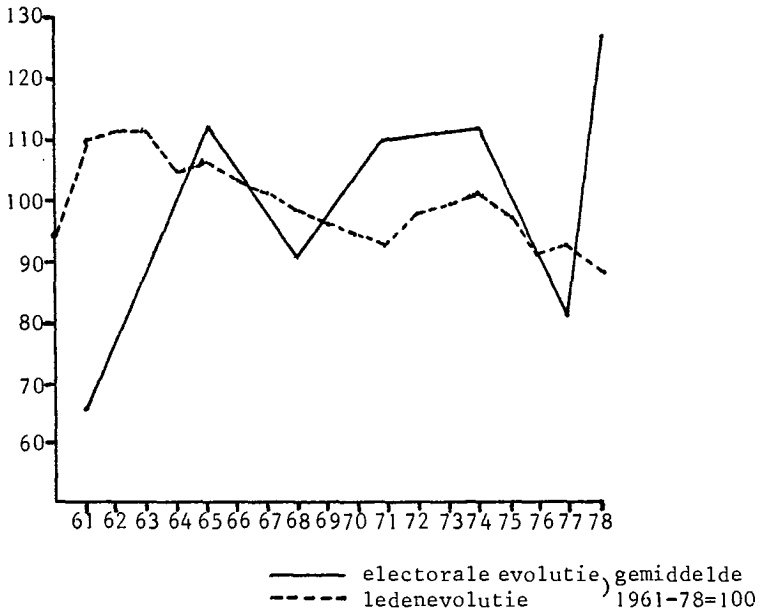
Sukses werd er in 1976 wel behaald met het Ekerens Vooruitstrevend Aktiekomitee waar de lijsttrekker - weliswaar geen kommunist - werd verkozen. In Geraardsbergen werd een kommunist dank zij een groot aantal voorkeurstemmen op de BSP-lijst verkozen. In dit verband moeten wij echter wel wijzen op een ander fenomeen, namelijk het aan personen gebonden sociaal dienstbetoon, al dan niet gekoppeld aan een tot de kommunistische zuil behorende mutualiteit (De Eenheid). Zulks was ook in de Antwerpse gemeente Burcht het geval. Daar haalde de K.P. nog in 1970 3 zetels in de gemeenteraad. Als gevolg van de gemeentefusies werd Burcht bij Zwijndrecht gevoegd, waardoor het aantal verkozenen in 1976 tot 1 terugliep.

Meteen zijn we aanbeland bij de rol die bepaalde personen in het plaatselijk electoraal sukses van de K.P. speelden. Dit element speelt vanzelfsprekend veel minder dan bij de grote burgerlijke partijen.

Enkel in verband met de figuur van Bert Van Hoorick in Aalst zouden wij hiervan kunnen gewagen. Aansluitend hierbij dienen wij ook te stellen dat de kommunistische kiezers - net als de socialistische - veel minder de neiging vertoonden om naamstemmen uit te brengen (22). Zo men uitgaat van het feit dat het voorkeurstemmen erop gericht is een deelstrekking van een partij naar voren te halen, dan is dat gezien het sociologisch homogener kiezerspubliek van de KPB ook logisch.

Als laatste indicator in de relatie tussen de electorale sterkte van de partij en de inplanting leek het ons nuttig de beweging in het ledental te vergelijken met deze van de verkiezingsuitslagen.

VERKIEZINGSUITSLAGEN EN LEDENTAL KPB IN VLAANDEREN
Vergelijkende grafiek (1960-1978)

Het is duidelijk dat de curve van het ledenbestand (23) niet helemaal dezelfde impuls volgde als deze van het electoraat. De stijging van het aantal leden kwam na de eenheidswetstaking vlugger tot uiting. Ook de gevolgen van de combativiteit van de Vlaamse arbeidersklasse in de periode 1971-1973 kan op deze grafiek worden afgelezen. Een erg belangrijk gegeven is er echter niet in opgenomen, namelijk het ledenverloop. Zo vernieuwden de federaties Gent en Brugge de laatste vijf jaar hun ledenbestand voor 80%. In Antwerpen was dit verloop minder groot en in de federaties van de Denderstreek en Noord-Brabant bijna onbestaande.

Betekenisvoller is echter de vergelijking van de verdeling van het ledental en de verkiezingsuitslagen per federatie.

HET KPB-LEDENTAL EN ELECTORAAT(1977-'78). Regionale verdeling

FEDERATIES	1977		1978	
	leden %	verk. %	leden %	verk. %
ANTWERPEN	25.1	25.50	25.2	25.60
GENT (1)	23.6	20.56	23.9	19.25
DENDER (2)	20.7	10.87	21.4	11.51
KORTRIJK	8.4	6.84	8.0	6.06
NOORD-BRABANT (4)	5.4	14.75	4.6	14.52
KEMPEN (5)	5.0	3.49	4.5	4.15
MECHELEN	3.7	4.98	3.6	5.55
OOSTENDE	2.8	5.13	3.2	4.87
LIMBURG (6)	2.8	4.20	2.8	4.46
BRUGGE	2.4	3.46	2.5	4.05
VLAANDEREN	100	100	100	100

(1) Omvat het arrondissement Gent-Eeklo, St.Niklaas en Oudenaarde. (2) Omvat de arrondissementen Aalst en Dendermonde. (3) Omvat de arrondissementen Kortrijk, Roeselare en Ieper. (4) Omvat het arrondissement Leuven en de Vlaamse kantons van het arrondissement Brussel. (5) Omvat het arrondissement Turnhout. (6) Omvat de arrondissementen Tongeren en Hasselt.

Zoals blijkt uit deze cijfers is de relatie tussen beide gegevens erg groot. Bij de kleinere federaties ligt de inbreng bij de verkiezingen iets hoger dan bij het ledental. Uitzonderingen hierop vormen de federaties Turnhout en Kortrijk (voor deze laatste federatie is dat zeker historisch te verklaren) waar de electorale inbreng kleiner is. In Antwerpen, de belangrijkste federatie, is er een duidelijk evenwicht, terwijl Gent een iets lager niveau haalt bij de verkiezingen. De oorzaak hiervan is de erg zwakke electorale inbreng van het arrondissement Oudenaarde. Voor het arrondissement Gent zelf is er wel een evenwicht (14.45% leden - 13.96% verkiezingen 1978). De grootste discrepanties, weliswaar in verschillende richting, komen voor in de federaties Aalst-Dendermonde en Noord-Brabant. Deze laatste federatie kan blijkbaar bogen op een grote electorale populariteit, maar slaagde er niet in deze populariteit in ledenwerving om te zetten. Omgekeerd bezit de federatie van de Denderstreek een onevenredig groot aandeel in het ledenbestand. Dit zou kunnen verklaard worden door de historische evolutie in het Aalsterse en in Dendermonde waar de K.P. in de jaren vijftig nog een invloedrijke beweging was. Daarnaast zouden wij dit toch ook willen koppelen aan de traditie van de meer populistische, minder politieke werking in dit regio.

Om dit hoofdstuk af te sluiten zouden wij kunnen stellen dat er een duidelijke correlatie bestaat tussen de regionale inplanting van de Kommunistische Partij in Vlaanderen en haar electorale resultaten. Dit is wanneer wij de sociologische kaart van Vlaanderen bekijken ook logisch te noemen. Toch slaagde de KPB er vooralsnog niet in een gedegen partijwerking uit te bouwen in de nieuwe industriële centra van West-Vlaanderen en Limburg. De electorale gevolgen hiervan zijn duidelijk aantoonbaar.

3.5. De politieke lijn van de partij.

Het valt niet binnen het bestek van dit artikel om het proces te maken van de politiek die de partij volgde na de tweede wereldoorlog. Toch leek het ons niet nutteloos even dieper in te gaan op de elementen die op de electorale evolutie een overduidelijke invloed hebben uitgeoefend.

Het politiek leven in België wordt in de 20ste eeuw beheerst door drie maatschappelijk-politieke assen : klassentegenstellingen, communautaire tegenstellingen en levenbeschouwelijke tegenstellingen. De KPB situeerde zich t.o.v. hierin aan de vrijzinnige, tot voor kort nog duidelijk unitaire pool. Haar opties ten voordele van de loontrekkenden waren evident. Het is o.i. trouwens zo dat het enkel op dit terrein was dat de partij enige inbreng heeft gehad in het naoorlogse Vlaanderen.

Indien wij dan nog rekening houden met de sterke verzuiling in Vlaanderen, die deze maatschappelijk-politieke assen doorkruist, dan raken wij zonder twijfel aan een belangrijke verklaring voor de politieke marginaliteit van de Vlaamse kommunisten. Het is, scherp uitgedrukt en enigszins overgesimplifieerd, niet voldoende om als syndikale oppositiegroep te fungeren en de andere problemen te negeren om een politieke pool te vormen in de Vlaamse samenleving.

Daarnaast identificeerde de KPB haar politieke doeleinden met een buitenlands model. Haar weinig kritische instelling t.o.v. wat velen als een verwording van het socialisme beschouwen, hielp niet weinig mee aan deze marginalisering.

Deze beide gegevens, het totaal onkritisch overnemen van een vreemd politiek model en de exclusieve tussenkomst in de sociaal-ekonomische sfeer, bepaalden het image van de K.P. in Vlaanderen.

Sinds kort poogde de partij hieraan aan te sleutelen. In het spoor van de Westeuropese kommunistische partijen werd langzaam maar zeker af-

stand genomen van het Oosteuropes socialistisch model. Voor gelovigen is het niet langer meer onmogelijk om lid te worden van de partij, ook al is op dit punt het K.P.-image niet veel veranderd. De tussenkomsten in de politieke arena - ook op het communautaire vlak - en in de culturele sektor bestreken een veel breder spectrum.

Wij kunnen ons echter niet van de indruk ontdoen dat deze evolutie vooralsnog enkel invloed heeft gehad op een beperkte kring en veel meer de vernieuwing van het militantenbestand heeft bevorderd dan dat ze leidde tot een verruiming van het kommunistisch electoraat. Toch is het zo dat deze "strukturele" evolutie vermoedelijk ook het hare heeft bijgedragen tot de langzame maar gestadige groei van de kommunistische electorale invloed (weliswaar zoals wij zagen ten koste van de socialistische komponent in de arbeidersbeweging) in een beperkt aantal plaatsen in Vlaanderen.

Deze "strukturele" evolutie opent echter nieuwe perspectieven voor de toekomst, mede door de voortschrijdende verrechtsing van de sociaal-demokratie die in die rechtser oriëntatie het enige middel zag en ziet om het sinds 1961 voortschrijdend electoraal verlies in te dijken.

De handschoen is de Kommunistische Partij nu toegeworpen. Het is aan haar om op de ingeslagen weg verder te gaan en de nog te onduidelijke politieke opties klaarder te stellen. Doet zij dit niet dan zal zij gedoemd zijn voor ettelijke jaren in de politieke marginaliteit te blijven vastzitten.

Rudi VAN DOORSLAER

30 maart 1979

VOETNOTEN

- (1) Zie grafiek 8.
Wij geven telkens, tenzij aangeduid, de cijfers voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers.
- (2) Met uitzondering van de Vlaamse kantons van het arrondissement Brussel.
- (3) Dit was mede te wijten aan het feit dat er geen lijsten werden ingediend in de provincies Limburg en West-Vlaanderen.
- (4) Vermoedelijk werd deze dalende tendens nog verlengd door een aantal conjuncturele elementen (zie paragraaf 3).
- (5) Zie grafiek 6.
- (6) Zie tabellen in bijlage en grafieken 1 tot 7.
- (7) Het arrondissement Kortrijk haalde 10%. Daarin had het kanton Moeskroen (met 21%) een erg groot aandeel. In het kanton Kortrijk zelf bereikte men slechts 5.62%. Hetzelfde gold voor het arrondissement Ieper (5.35%) waar het kanton Mesen (6.51%) een vrij hoog percentage gaf voor de K.P. Van beiden werden in 1963 gedeeltes aangehecht bij de provincie Henegouwen.
- (8) Daar komen nog twee gecoöpteerde senatoren bij : Ferdinand Minnaert uit Gent (hij was reeds gecoöpteerd senator tussen 1936 en 1939) en Victor Goossens uit Baasrode.
- (9) Het feit dat zij in 1939 de eenmans-lijst van "technokraat" Frenssen naar de kamer stuurden is hiervan wel het meest sprekende voorbeeld.
- (10) Zie grafiek 1.
- (11) Idem.
- (12) Zie grafiek 2.
- (13) Zie grafieken 3, 5 en 6.

- (14) A. MEYNEN, De grote werkstaking 1960-1961. Een inleidend overzicht van de economische en socio-politieke achtergronden van de grote werkstaking 1960-1961. Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, IX, 1978, 3-4, pp. 481-513.
- (15) Zie grafiek 9.
- (16) In de grafiek 9 komt deze tendens niet tot uiting. Wij menen dat dit vooral te wijten is aan de onvolledigheid van het cijfermateriaal van het Nationaal Instituut van de Statistiek dat wij voor deze grafiek gebruikten. Een ganse reeks belangrijke stakingen werden wegens hun "uitzonderlijkheid" (voorbeelden hiervan zijn de eenheidswetstaking van 1961 en de dokwerkersstaking van 1973) niet opgenomen. R. Gubbels publiceerde in zijn sociologische studie over het stakingsfenomeen (La grève, phénomène de civilisation, Brussel, ULB, 1962) aangevulde cijfers op basis van niet-gepubliceerd materiaal van het Ministerie van Economische Zaken en van de rijkswacht die voor de periode 1954-1960 100% hoger liggen dan deze van het N.I.S.
Overgenomen uit A. MEYNEN, op. cit., p. 497.
- (17) Zie grafieken 1, 2, 3 en 8
- (18) Zie grafiek 4.
- (19) De cijfers voor 1976 zijn niet meer vergelijkbaar wegens de gemeentefusies.
- (20) 1 in Antwerpen, Hoboken, Gent en Geraardsbergen. 2 in Vilvoorde, Moeskroen en Ninove, 3 in Aalst.
- (21) 1 in Geraardsbergen en 2 in Aalst en Ninove.
- (22) L. HUYSE, Passiviteit, pacificatie en verzuiling in de Belgische politiek. Antwerpen, Utrecht, 1970, pp. 42-43.
- (23) Het gaat hier wel degelijk om leden, niet om militanten.

BIJLAGE I. DE VERKIEZINGSUITSLAGEN VAN DE KPB
VOOR DE KAMER IN VLAANDEREN, WALLO-
NIE EN BELGIE. Vergelijkende tabel.

	VLAANDEREN (1)	WALLONIE (2)	BELGIE
1949 Ab	93.181	223.526	376.765
	% 3.56	12.58	7.48
1950 Ab	63.502	136.659	234.541
	% 2.47	7.81	4.74
1954 Ab	41.176	118.695	184.108
	% 1.51	6.67	3.57
1958 Ab	Enkel deelname in Vl. kantons van arr.Brussel	74.947	100.145
		% 4.56	1.89
1961 Ab	27.043	118.749	162.238
	% 1.01	7.37	3.08
1965 Ab	45.220	153.598	236.702
	% 1.72	9.80	4.57
1968 Ab	36.500	110.130	170.625
	% 1.39	7.11	3.30
1971 Ab	46.387	94.030	164.195
	% 1.67	6.01	3.11
1974 Ab	47.464	90.626	169.668
	% 1.69	5.91	3.23
1977 Ab	39.497	93.818	151.421
	% 1.26	5.38	2.72
1978 Ab	61.094	102.098	181.931
	% 1.92	5.92	3.28

(1) Provincies Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg, arr. Leuven en kantons Asse, Halle, Wolvertem; Vilvoorde en St. Kwintens-Lennik.

(2) Wallonië, Luxemburg, Luik, Namen, Henegouwen en arr. Nijvel.

BIJLAGE II. KPB Verkiezingsuitslagen voor de Kamer van Volkvertegenwoordigers vanaf 1946, per arrondissement, in absolute cijfers en percentages, met een aantal uitslagen van sleutelkantons.

Plaats	1946	1949	1950	1954	1958	1961	1965	1968	1971	1974	1977	1978
arr.	9.385	22.337	15.514	12.001	-	11.688	18.379	16.458	17.276	13.307	10.200	15.644
A'pen	4.52	4.74	3.36	2.44	-	2.26	3.58	3.22	3.32	2.53	1.81	2.79
kanton	4.690	10.924	7.937	6.492	-	5.994	8.979	7.474	7.595	5.367	3.966	5.626
A'pen	5.87	5.85	4.34	3.43	-	3.17	5.07	4.38	4.66	3.38	2.53	3.72
arr.	2.364	3.478	2.239	1.218	-	1.454	2.137	1.757	1.886	2.385	1.991	3.394
Mech.	3.27	2.30	1.51	0.77	-	0.89	1.32	1.09	1.13	1.43	1.10	1.89
kanton	1.573	2.184	1.311	816	-	935	1.240	982	896	1.226	1.126	1.758
Mech.	5.73	3.74	2.28	1.35	-	1.52	2.06	1.65	1.49	2.06	1.76	7.76
arr.	973	1.117	901	511	-	507	1.233	1.237	2.028	3.132	1.395	2.534
Turnh.	1.57	0.87	0.71	0.37	-	0.33	0.79	0.78	1.20	1.80	0.72	1.29
kanton	400	447	283	199	-	200	377	407	604	942	536	862
Turnh.	3.04	1.59	1.02	0.67	-	0.61	1.11	1.19	1.64	2.53	1.40	2.22
arr.	7.397	8.905	5.937	4.662	-	3.536	5.298	4.778	5.737	5.929	6.138	8.530
Gent	5.01	2.80	1.91	1.44	-	1.08	1.63	1.47	1.75	1.82	1.78	2.48
kanton	3.791	4.693	3.146	3.096	-	2.138	2.932	2.541	2.926	3.070	4.257	5.768
Gent	7.52	4.03	2.76	2.67	-	1.89	2.63	2.33	2.71	2.95	2.77	3.82

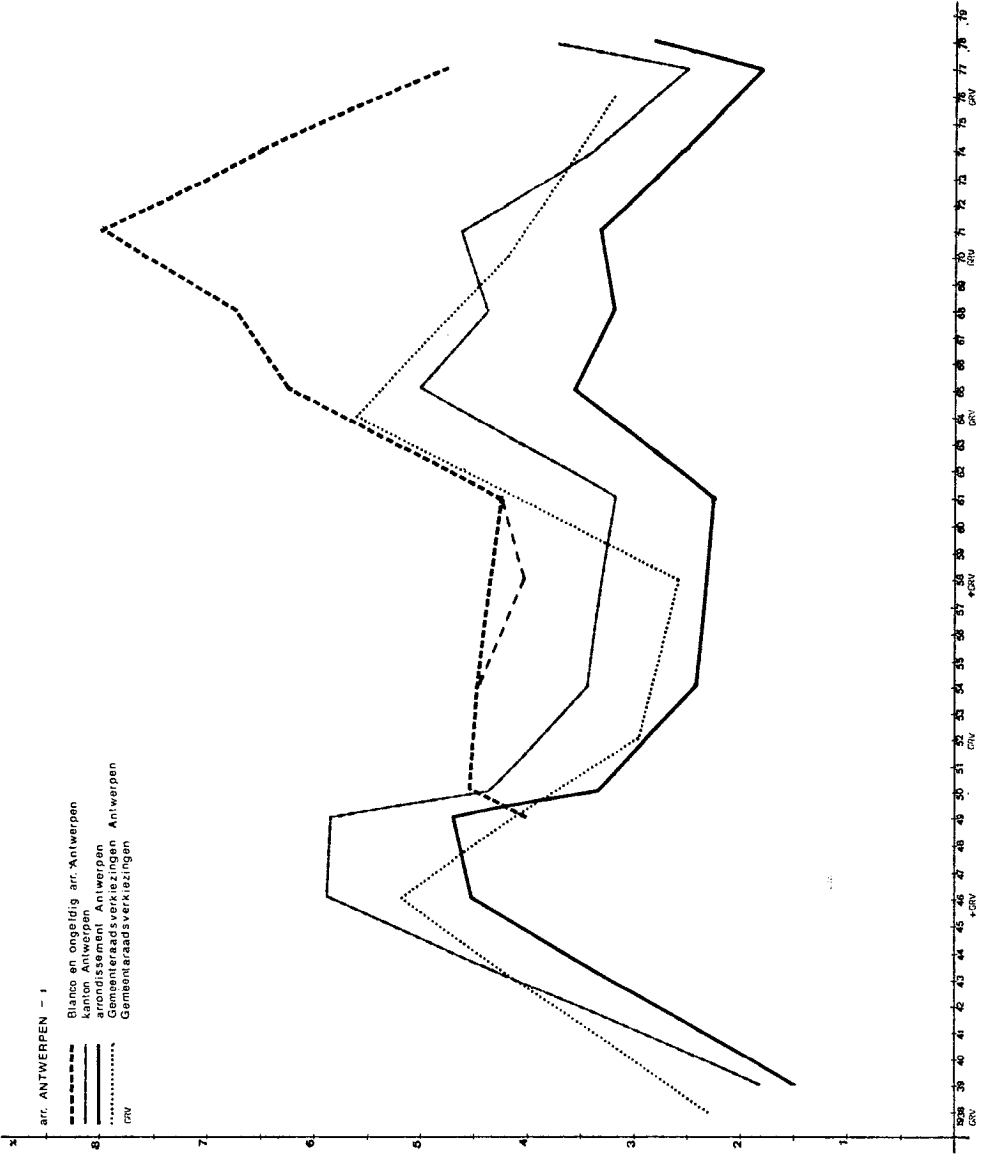
Plaats	1946	1949	1950	1954	1958	1961	1965	1968	1971	1974	1977	1978
arr. Aalst	10.108 14.87	13.351 9.29	10.299 7.36	7.441 4.97	-	3.777 2.45	3.936 2.55	3.064 2.00	3.957 2.50	3.219 2.04	2.842 1.72	4.929 2.67
kanton Aalst	4.315 16.53	6.143 10.96	5.260 9.65	3.688 6.32	-	1.560 2.59	1.638 2.73	1.354 2.27	1.985 3.22	1.731 2.80	1.774 2.44	2.667 3.85
arr. S.Nikl.	1.847 3.52	2.988 2.77	2.065 1.94	1.118 1.02	-	1.264 1.12	1.465 1.31	1.366 1.23	1.893 1.64	2.277 1.98	1.536 1.23	2.463 1.98
kanton S.Nikl.	628 4.26	1.033 3.19	659 2.07	373 1.13	-	398 1.18	485 1.41	467 1.36	761 2.15	815 2.29	640 1.55	1.064 2.61
arr. Dend.	2.845 6.22	3.712 3.90	2.491 2.69	1.855 1.90	-	1.748 1.73	2.332 2.33	1.886 1.90	2.200 2.14	1.689 1.66	1.501 1.38	2.104 1.92
arr. Ouden.	2.978 8.58	2.968 4.12	1.917 2.73	1.587 2.18	-	729 1.00	902 1.28	642 0.94	-	-	552 0.77	770 1.08
arr. Tong.	2.441 4.32	1.902 1.60	1.934 1.66	-	-	-	-	-	918 0.59	964 0.59	838 0.46	1.254 0.68
kanton Tong.	720 8.17	698 3.90	586 3.37	-	-	-	-	-	227 1.09	200 0.94	175 0.97	247 1.38
arr. Hass.	1.471 3.06	1.138 1.10	1.416 1.41	-	-	-	-	-	612 0.41	919 0.60	841 0.48	1.469 0.82

Plaats	1946	1949	1950	1954	1958	1961	1965	1968	1971	1974	1977	1978
arr. Brugge	1.350 2.54	1.979 1.72	1.050 0.93	643 0.54	-	-	1.189 0.93	-	-	1.406 1.03	1.383 0.92	2.472 1.66
kanton Brugge	1.157 2.49	1.751 1.72	932 0.93	573 0.54	-	-	1.087 0.96	-	-	1.313 1.09	1.307 0.94	2.344 1.69
arr. V.D.O.	2.084 4.05	3.250 2.92	1.885 1.74	1.013 0.87	-	-	1.869 1.56	1.531 1.26	2.106 1.71	2.017 1.65	2.053 1.55	2.973 2.25
kanton Oosten.	1.183 6.63	2.026 4.79	1.198 2.87	743 1.64	-	-	1.424 2.93	1.168 2.35	1.421 2.75	1.377 2.64	1.519 2.49	2.170 3.60
arr. Kortr.	7.715 10.07	9.876 6.07	5.746 3.60	3.480 2.06	-	-	1.658 1.13	1.459 1.00	1.534 1.02	2.836 1.87	1.593 0.97	1.837 1.13
kanton Kortr.	1.438 5.62	1.753 3.21	936 1.75	476 0.84	-	-	528 0.86	492 0.80	698 1.10	1.234 1.94	734 0.94	873 1.12
kanton Moeskr.	3.329 21.30	3.918 11.93	2.441 7.53	1.618 4.86	-	-	vanaf hier irrelevant voor Kortrijk					
arr. Roesl.	1.389 2.60	1.516 1.35	1.049 0.96	549 0.48	-	-	678 0.56	-	-	-	633 0.48	1.127 0.86
arr. Ieper	1.831 5.35	2.229 3.20	1.492 2.15	789 1.10	-	-	618 1.03	-	-	603 1.03	512 0.84	741 1.23

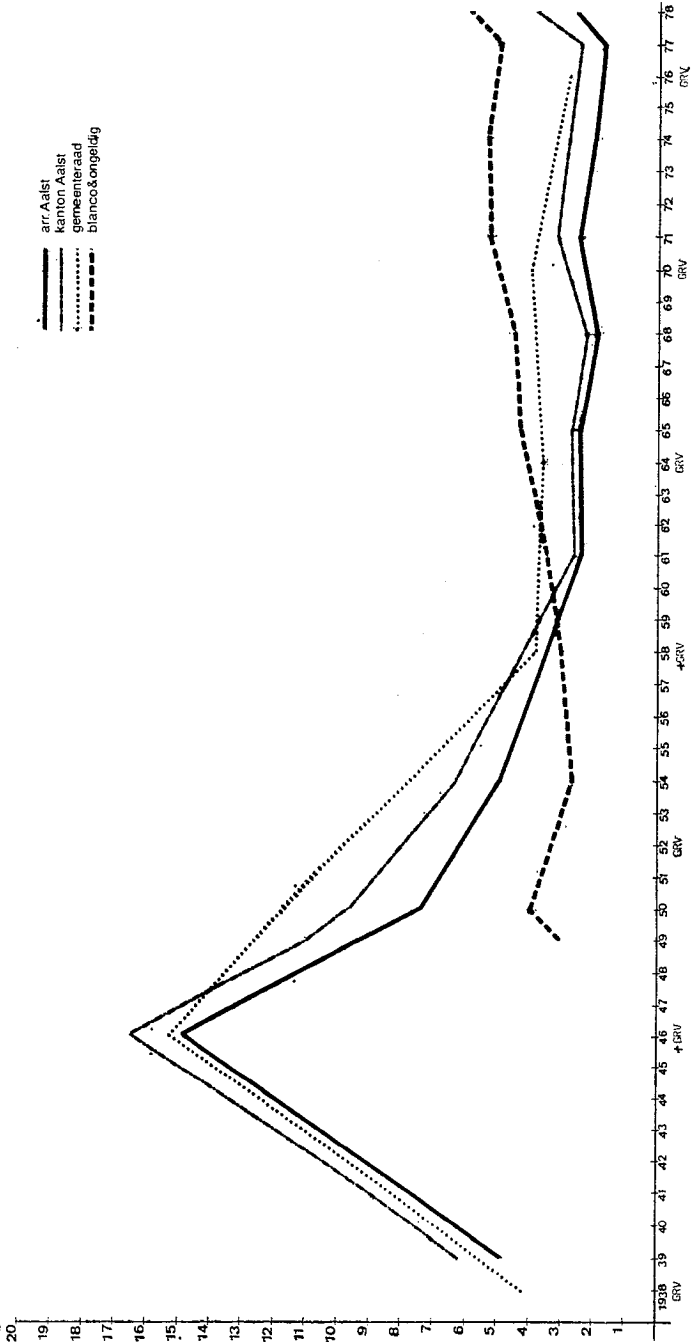
plaats	1946	1949	1950	1954	1958	1961	1965	1968	1971	1974	1977	1978
kanton Menen	1.527 11.02	2.459 8.22	1.439 4.91	889 2.88	- -	- -			391 1.26	708 2.31		
arr. Leuven	3.929 4.33	4.896 2.63	2.935 1.61	1.464 0.75	1.131 0.55	1.487 0.73	2.946 1.39	2.583 1.21	2.570 1.15	3.601 1.60	2.900 1.22	5.103 2.07
kanton Leuven	1.806 4.94	2.308 2.98	1.403 1.84	731 0.91	520 0.62	687 0.82	1.330 1.58	1.122 1.33	1.173 1.31	1.888 2.09	1.693 1.74	2.883 1.97
arr. Bruss.	55.683 15.79	67.597 8.57	39.012 5.01	27.082 3.33	20.340 2.50	26.117 3.10	30.651 3.69	18.446 2.18	21.683 2.58	29.626 3.60	20.605 2.44	23.119 2.79
kanton Wilv.	2.456 14.41	2.773 7.68	1.820 5.13	1.536 4.02	986 2.41	1.111 2.70	1.709 4.14	1.073 2.56	1.165 2.79	1.517 3.61	990 2.30	1.471 3.60
kanton Wolv.	932 6.44	858 2.88	556 1.90	325 1.02	279 0.80	313 0.88	481 1.30	349 0.91	556 1.36	820 1.90	626 1.31	947 1.94
kanton S.Kwin.	666 5.92	680 3.01	399 1.79	186 0.81	151 0.63	164 0.69	283 1.14	192 0.77	311 1.22	301 1.15	218 0.83	362 1.35
kanton Halle	2.126 12.77	2.246 6.54	1.296 3.86	570 1.62	489 1.31	567 1.52	749 2.10	520 1.44	584 1.58	1.000 2.72	752 1.81	907 2.22
kanton Asse	1.187 7.64	982 3.10	561 1.79	228 0.69	180 0.51	185 0.52	304 0.86	248 0.68	522 1.40	461 1.20	413 0.89	693 1.48
Vl.kan- tons	7.367 9.82	7.539 4.87	4.632 2.90	2.845 1.76	2.085 1.79	2.340 1.34	3.526 2.02	2.382 1.34	3.138 1.72	4.099 2.20	2.999 1.47	4.380 2.14

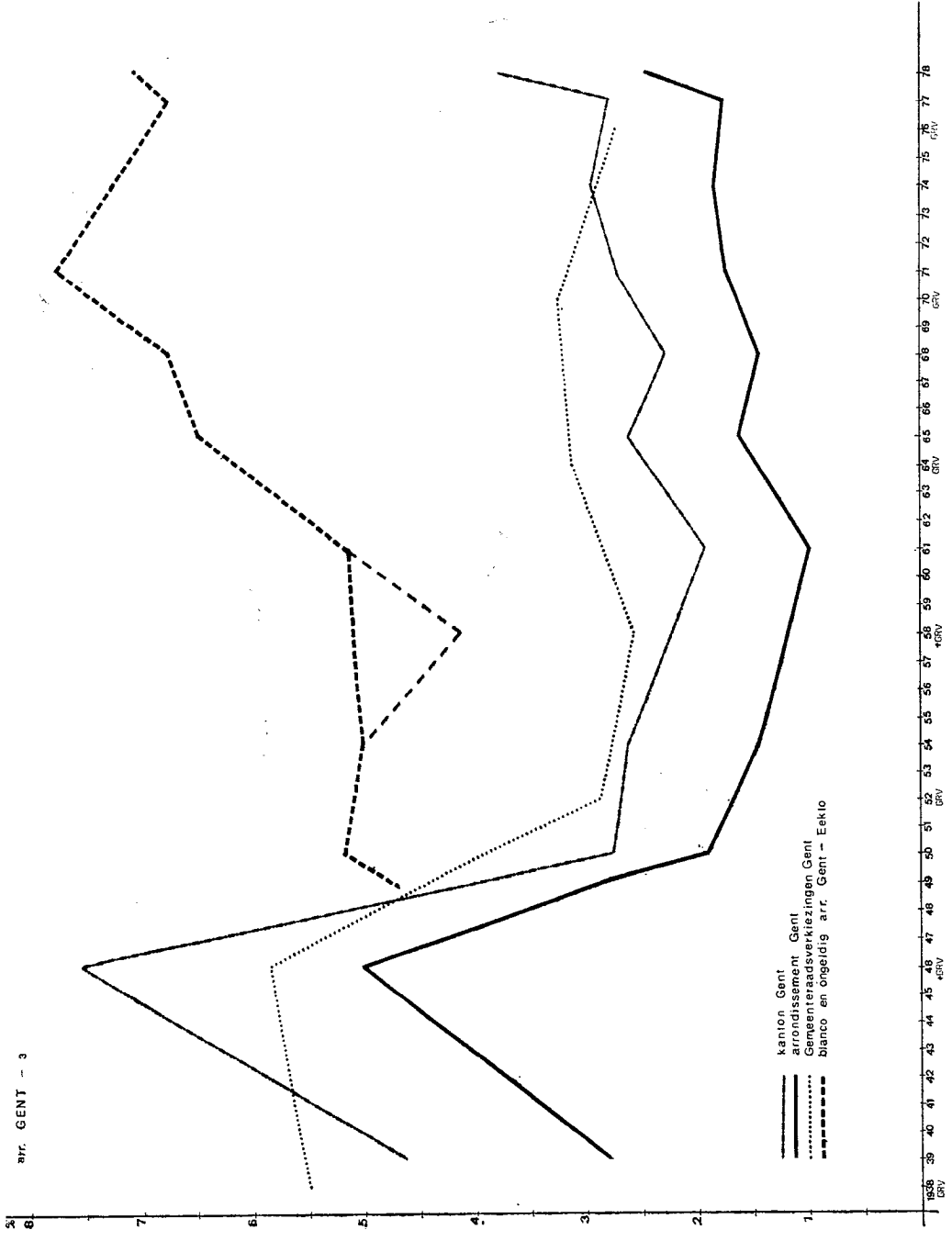
arr. ANTWERPEN - 1

- Blanco en ongeldig arr. Antwerpen
- arr. Antwerpen
- arrondissement Antwerpen
- Gemeenteraadsverkiezingen Antwerpen
- Gemeenteraadsverkiezingen

arr.AALST - 2

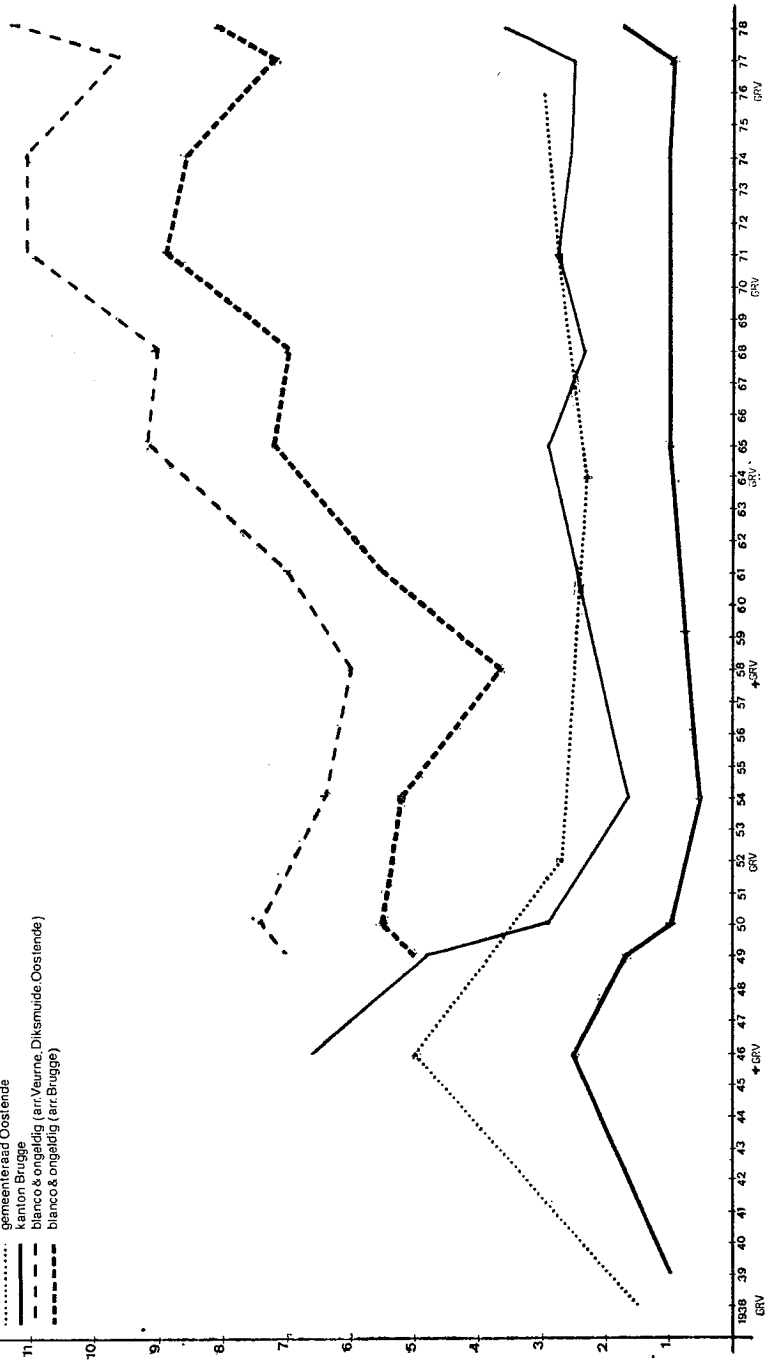

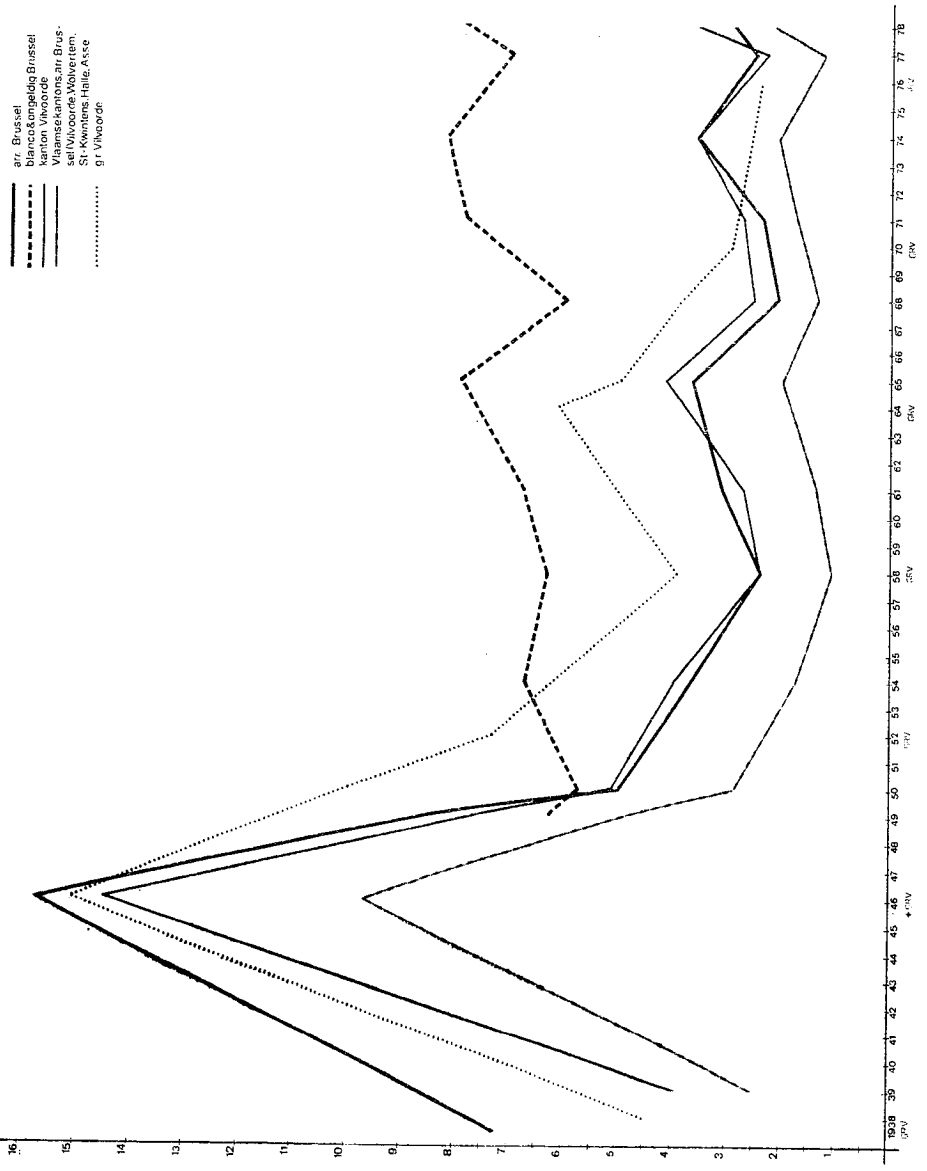
————— kanton Gent
 arrondissement
 - - - - - Gemeenteraadsverkiezingen Gent
 - . - . - blanco en ongeldig arr. Gent - Eekio

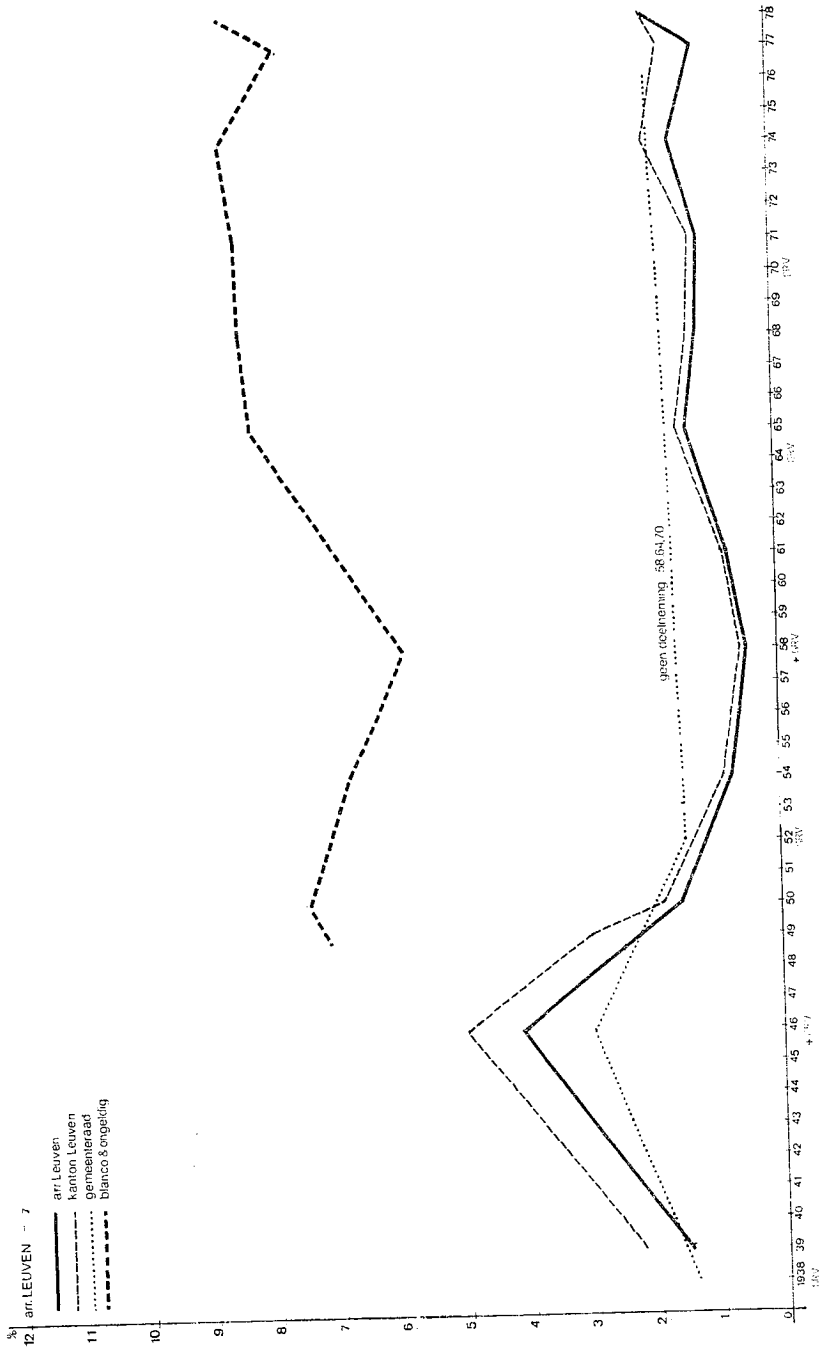
12. arr. BRUGGE en OOSTENDE - 5

- kanton Oostende
- gemeenteraad Oostende
- kanton Brugge
- - - blanco & ongeldig (arr.Veurne, Diksmuide, Oostende)
- blanco & ongeldig (arr.Brugge)

- arr. Brussel
- Brussel (vrijdige Brussel)
- Kanton Vlaanderen
- Vlaamse Kantons arr. Brussel
- St-Kwintens-Halle, A. & S.
- g. Vlaanderen

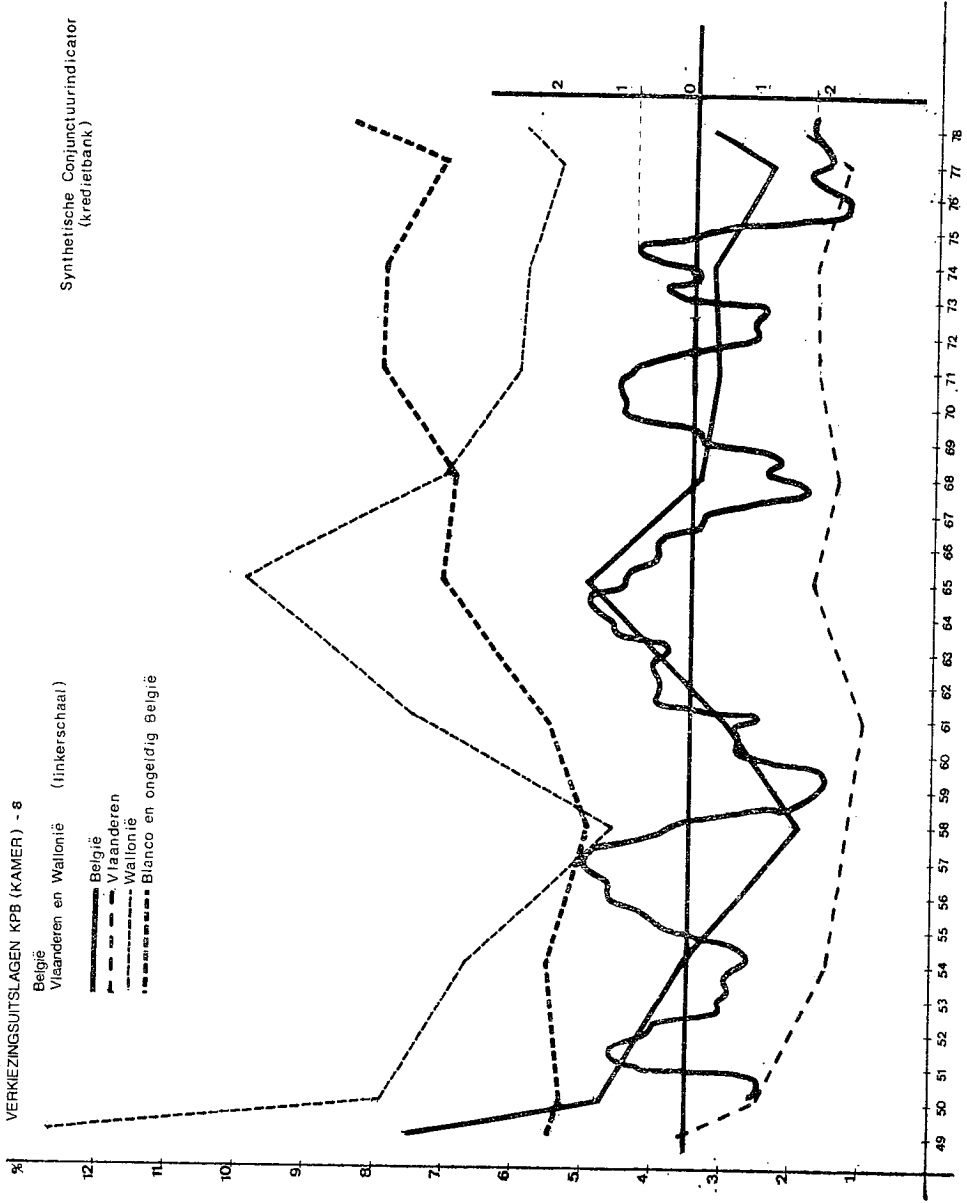

VERKIEZINGSUITSLAGEN KPB (KAMER) - 8

België (linkerschaal)
 Vlaanderen en Wallonië
 België
 Vlaanderen
 Wallonië
 Blanco en ongeïdig België

Synthetische Conjunctuurindicator (rechtsschaal)
 (kredietbank)

STEMMENEVOLUTIE van de KPB en een aantal SOCIO-EKONOMISCHE INDICATOREN -- 9

